

allà quasi omnipotent); reprimida l'expressió lingüística directa d'això i oint-s'hi poc el mot en aquesta acc., pogué pendre més lliure volada en d'altres. Però no és que s'«evitin» en cat. central, o en el continent, aquestes accs., sinó que avui no hi existeixen, i possiblement no s'hi han desenrotllat mai.

Algunes d'aquestes accs. ni tan sols hi serien compreses: com §§ 8, 9, d'*AlcM*. O 'condimentar, amarinir' (un menjar): el bon mallorquí, ciutadà o no, menja «enciam de còl *trepada*» (Bart. Ferrà, *Com. I, IdOr*, 19); als segadors de Lluçmajor «devers les cinc del vespre l'ayguera els duya de ses cases el berenar: pa i formatge, i enciam trempat, i els zass! s'ho calaven tot ---» (*B DLC* xiv, 211). Acc. que es descabdellà des de la noció de 'posar en el seu punt (quant a això o allò)'. Robert Coc (fi S. xv) donava recepta per fer brous abstinentes, en «temps quaresmal», amb «oli e aygua, emperò ha de donar un bull; e sàpies que val tant, com si fos brou de carn emperò *temprat* de sal, e que l'oli sie molt fi» (§ 168, p. 99.7f.).

Quant a l'especialització sexual, guardem-nos de creure que aquí hi hagi cap extravagància (o fet una mica teratològic, com quasi es podria deduir d'*AlcM*); car, almenys en potència, hi ha hagut prou d'això en altres ambients romànics: és curiós, p. ex., que en el cast. popular de Xile, *templarse de alguno* (o *alguna*) vol dir «enamorar-se'n» (R. Lenz, *Consejas chilenas*, en *Rev. de Folk. Chil.* III, 61). No fou menys antiga ni menys nostra l'aplicació femenina, a l'espècie humana, i a totes: «vaques, ovelles / --- / cert temps de l'any: / ab poc afany / lur mascle espleten [*espletar*=fr. *exploiter*], / sols s'hi jusmeten / fins que s'emprenyen; / --- / a dones dura / tot l'any bon *tempre*», JRoig (*Spill*, 8609). Havent pres, però, l'expressió, entre nosaltres, un to quasi obscè, s'explica que la llengua vagi afavorir la introducció de variants, per mor de gent primmirada i escarafallosa; així és com es comprèn que la pronúncia acastellanada *templat*, *ar-*, s'hagi esmunyit en amples zones vulgars del parlar valencià, fins i tot d'un cap a l'altre del País (sense que això vagi tenir veres arrels valencianes).⁴

Així és com s'explica que es vagi reintroduir la pronúncia allatinada o ultra-tradicional *temperar*, quan en la llengua antiga era tan general *temprar* o *trempar*. El valent demòcrata mallorquí Bartomeu Catany, el 1461 (consumat ja i irremediablament el desastre civil mallorquí que tant anunciava ja el savi Turmeda, i que el duqué al seu desastre personal d'exili i apostasia), «presentase un dia al Virey [l'enviat dels maquiavèlics reis castellans Trastàmars] acompañado de una multitud de aldeanos comprometidos en aquellos 'disturbios', y al implorar el perdón de su alta autoridad empezó su elocuente razonamiento con estas notables palabras: «*Trepau*, senyor, la justícia ab la misericòrdia» (*JMBover, BiEscrBal.* I, 179).

És clar que en tals casos aviat havia de guanyar terreny la variant allatinada *temperar* [ja un cop 1395 A. de Campmany, *Mem. Ci. Bna.* II, 145], com escriu ja l'autor del *Curial*: «Senyor, no-t vullés torbar --- si aquells jóvens sotsmesos a les forces d'amor --- fan ço

que no deven, en tal acte no fan cosa nova ---: per què, reposa-t e *tempera* tos moviments e pensa-y bé» (I, *NCl.* I, 42.44). Però encara *temprar* era la forma d'ús general en el S. xv: «la sua ira --- *temprada* ---», *Decam.* (vi, § 7, 364.7f.), traduïnt «della sua ira --- *rattemperatosi* ---» (renuncia a l'homícidi, ed. 1961, 393.14), i pensant «quanto sieno più calde le fanciulle che le donne» que (tradueixen els nostres) «han lur calor natural *temprada*» (v, § 4, 308.32=p. 335.14); «*tempra*, senyor, la teua ira» i «*temprar*: moderari» en el *LiEleg.* (1471) del val. JnEsteve (s-2).

A tot això havia quedat fixat en català l'ús de *trempat*, tan propi de la nostra llengua aplicat a persones amb amplis sentits elogiosos: en el mateix *Decameron*, parlant d'una dona forçada (*virtuosa*: ha estat capaç d'aixecar una arca a pes de braços), però que d'altra banda fa molt de goig («come che fresca e *gagliarda* era»), el cap de policia vol perdonar-la (a condició que li deixi «attaccare l'uncino»), traduïnt així el mot *gagliarda*: «com a virtuosa fembra, ací com aquella qui *temprada* era» (iv, § 10, 278.11f.=306.22). Tampoc aquí, com en el cas següent, no està absent la insinuació i fins aHusió de la bella i robusta disposició sexual (que ha conduït a allò altre): les monges múrries «al refetor / a tart s'hi meten, / en cambra spleten / la llur sabor [allí, els bons bocins!]; / del dormidor / escuses prenen, / fingint mal tenen / dormir hi fugen: / *temprades* pugen / al mirador, / del parlador / tart se-n partixen / ---», JRoig (*Spill*, 5408): què dormitori o menjador comuns! al mirador, a veure com desfilen els cavallers; o al locutori, a oir les requestes dels... parents...

També de les dones, i més generalment dels homes, s'usava ja amb les diverses connotacions laudables, com hem vist, des del principi, en Muntaner; moralment, l'oposat del temerari, si apren: «lo testart, per temps, venir porà / en ser *temprat* e usar de renart / ---», Ausiàs (xxx, 5b); i en el camp de la destresa i el vigor, en mar i en terra: Mallorca s'enorgulleix de «los meus valents mariners / per tot lo món se nomenen: / savis, *trepats* e lleugers, / per llur art al món floregen», Turmeda (*Div. Mall., NCl.*, 115); els dos amics exemplars «eren cavallers jóvens e bells, e molt forts e *temprats*, e savis e plens de bones costumes» (*Amic e Melis, NCl.* XLVIII, 127).

En fi, en la llengua moderna, *trempat* queda consolidat com a adjectiu, d'ample abast, laudatori del bon geni, el bon tracte, la salut física i moral, la simpatia i aptitud social de les persones: «*trempat* com un gínjol, el capellanet anava repartint estampes i benediccions»: «Y en Ramonet, ahont és? *trempat*? —vaig preguntar— *Temprat* com altra cosa, gràcies a Déu! No tardarà a ser aquí», Genís i Aguilar (*La Reyneta del Cadí*, 50); en el punt dolç de la Barcelona noucentista, la generació dels meus pares, c. 1910, xalava sentint en escena el *Kikirikí*: «El japonès és molt *trempat*, molt tranquil i molt gat...». I això és pan-català (més que els cançons moltmartrins i les rumbes antillanes, que aviat ens abocaren a doll). Més valia la valenciana *temprada* de Gorga; o l'eiv. «*trempat*: diver-